

6. Aholiga tadbirkorlik uchun ajratilgan mikroqarz, kreditlar haqida aholiga bank hodimlari tomonidan ma'lumot berish;

7. Tadbirkorlik, o'zini-o'zi band qilish, uy mehnati, kasanachilik kabi faoliyat turlarini rivojlantirish;

8. Pillachilikni rivojlantirishga ahamiyat qaratgan holda qishloq joylarida pilla yetishtirish orqali aholi qatlamini band qilish;

9. Qishloq hududlarida yetishtiriladigan bog'dorchilik, poliz, quruq mevalar eksportini yo'lga qo'yish va ushbu faoliyat bilan shug'ullanmoqchi bo'lgan tadbirkorlar va aholiga to'g'ri yo'nalish berish va yo'l-yo'riqlarini o'rgatish;

10. Online ishlash yo'nalishini yo'lga qo'yish (uyda o'tirgan yosh bolali ayollar, nogironlarni qo'llab-quvvatlash maqsadida);

11. Rivojlangan davlatlar mehnat bozori va aholini ish bilan ta'minlash tizimini o'rganish va maqbulini O'zbekistonda qo'llash.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 yil 11-sentyabrdagi "O'zbekiston - 2030" strategiyasi to'g'risidagi PF-158-sonli Farmoni <https://www.lex.uz/>

2. Mehnat bozori tadqiqotlari instituti ma'lumotlari asosida <https://orginfo.uz/organization/93d99a031fda/>

3. O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika qo'mitasi. <https://www.stat.uz/>

4. Oliy Majlis Qonunchilik palatasi rasmiy sayti: <https://parliament.gov.uz/>

5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024 yil 9 yanvardagi PF-8-sonli "Tadbirkorlik sohasidagi majburiy talablarni qisqartirish hamda litsenziyalash va ruxsat berish tartib-taomillarini soddalashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. <https://lex.uz/docs/-6748097>.

HUDUDLARDA ISHSIZLIKNI KAMAYTIRISH VA MIGRATSIYANI TARTIBGA SOLISHNING DOLZARB MASALALARI

Fazliddinova Zulxumor

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti huzuridagi "O'zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishning ilmiy asoslari va muammolari" ilmiy tadqiqot markazi tayanch doktoranti

Ishsizlik darajasini pasaytirish va migratsiyani tartibga solish murakkab, o'zaro bog'liq muammolar bo'lib, dunyoning ko'plab mintaqalari, jumladan, O'zbekiston ham duch kelmoqda. Ko'pincha ishsizlar ish beruvchilar talab qiladigan ko'nikmalarga ega emaslar. Buni hal qilish uchun mintaqaviy mehnat bozorlariga moslashtirilgan malaka oshirish va qayta malaka oshirish dasturlarini takomillashtirish va ta'lim o'quv dasturlarini sanoat ehtiyojlariga moslashtirish lozim. Bundan tashqari ish o'rinlari yaratilmasligi ko'plab muammolarni keltirib chiqarmoqda. Buning yechimi sifatida ish o'rinlarini yaratish salohiyati yuqori bo'lgan tarmoqlarga investitsiyalarni jalb qilish samaraliroq natijalarga olib keladi.

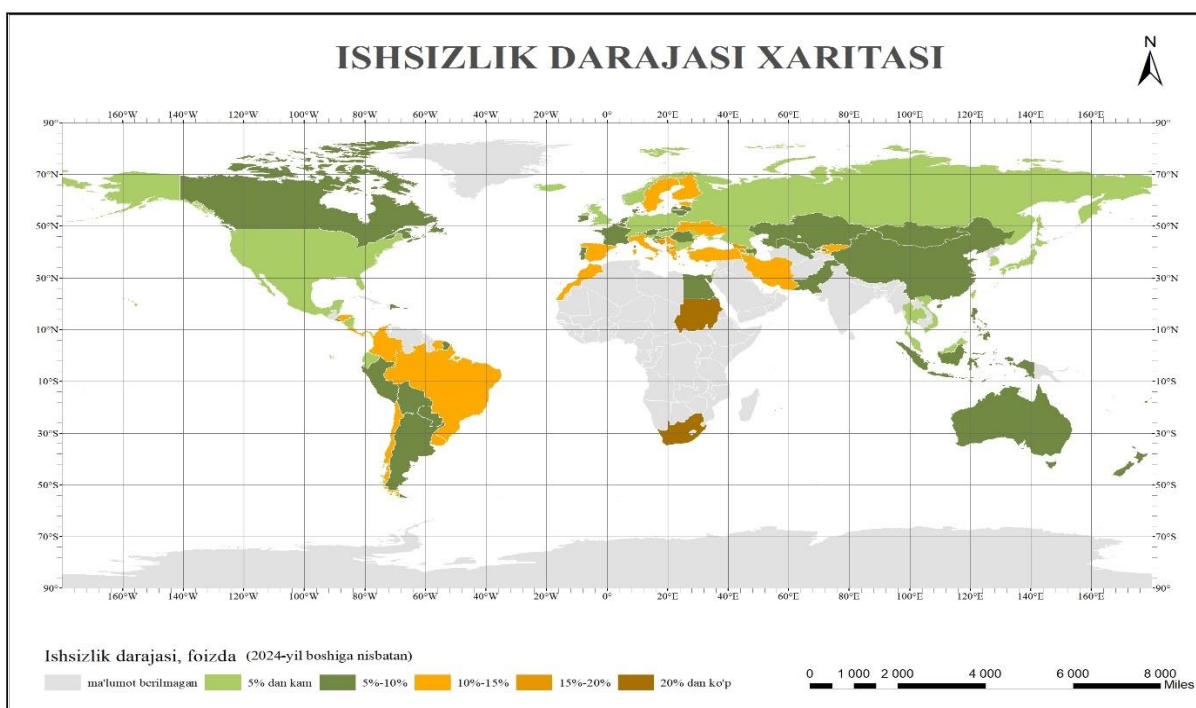
Shuningdek, geografik muammolarni ham e'tibordan chetda qoldirmaslik lozim. O'lis hududlarda ish imkoniyatlari cheklangan bo'lishi mumkin. Infratuzilmani rivojlantirish: chekka hududlarni iqtisodiy markazlarga ulash uchun transport va aloqa tarmoqlarini takomillashtirish va masofaviy ishlashni osonlashtiradigan siyosatlarini rag'batlantirish lozim. Dunyo bo'ylab migratsiya jarayonining ko'payishiga asosiy sabablardan biri ishsizlik darjasini oshishidir.

Ishsizlik ko'plab aholisi ko'p davlatlar uchun katta muammo bo'lib kelmoqda. Ishsizlikning o'sishi jismoniy shaxslarning daromadlarini yo'qotishiga va soliq tushumlarining kamayishiga olib keladi, bu hukumatlarni ishsizlik nafaqalari va ijtimoiy subsidiyalarga ko'proq mablag' sarflashga majbur qiladi.

Uzoq muddatli ishsizlik, shuningdek, mamlakatning ijtimoiy tuzilishini zaiflashtirishi, ommaviy norozilikka olib kelishi va demokratik siyosiy tartiblarni rad etishi, tezkor transchegaraviy migratsiya yoki savdo hamkorlari iqtisodiyotiga tahdid solishi mumkin.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining Xalqaro Mehnat Tashkiloti (XMT) 48 soatlik ish haftasini nazarda tutgan holda, ishsizlik darajasi ham, ish o'rinlaridagi tafovut ham pandemiyadan oldingi darajadan pastga tushganini taxmin qildi. 2023-yilda global ishsizlik darajasi 5,1 foizni tashkil etdi bu 2022-yilga nisbatan 0,2 foizga yaxshilandi.

Global ish o'rinlari tafovuti — hozirda mavjudmi yoki qidirayotganligidan qat'i nazar, ishga joylashishni xohlovchilar soni — 2023 yilda 435 millionga qisqardi. 2020 yilda 500 millionga yaqin, 2021 yilda 476 million va 2022 yilda 440 milliondan ortiq.

1-rasm. Dunyo mamlakatlari bo'yicha ishsizlik darajasi ko'rsatkichi

Manba: <https://www.imf.org/external/datamapper/LUR@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD?year=20>

Biroq taraqqiyot notekis edi. Ishchi kuchining ishtiroki darajasi yuqori daromadli mamlakatlarda (+0,3 foizga) va oʻrtacha daromaddan past boʻlgan mamlakatlarda (+1,5 foizga) oshdi, biroq past daromadli va oʻrtadan yuqori boʻlgan mamlakatlarda ish kuchi ishtiroki darajasi (0,1 foizga) kamaydi. mos ravishda % va 0,3%). Hatto badavlat top 20 mamlakatlarida ham yuqori inflyatsiya surʼatlari va uy-joy narxining oʻsishi soʻnggi paytlarda nominal ish haqi oʻsishini sezilarli darajada kamaytirdi.

Bundan tashqari, 2024-yilda norasmiy ish koʻrsatkichlari ham oʻzgaras boʻlib qolishi kutilmoqda, bu global ishchi kuchining qariyb 58 foizini tashkil etadi, shu bilan birga yoshlarning ishsizlik darajasi kattalarnikidan 3,5 baravar yuqori va ayollarning global ish kuchi ishtiroki darajasi erkaklarnikidan 25 baravar ortda qoladi. Ammo bunday keng raqamlar bizga ish oʻrinlari bugungi kunda qayerda ekanligi haqida maʼlumot bersada, ular koʻpincha ularning tabiati va oxir-oqibat qayerga borishlari haqida ozgina maslahat beradi. Bir necha oy ichida Covid-19 asta-sekinlik bilan boʻlsa-da, asosiy oqimga aylangan oʻzgarishlarni tez surʼatlar bilan tezlashtirdi - masofaviy ishlashning koʻpayishi, koʻplab jarayonlarning raqamlashtirilishi va toʻla vaqtli xodimlarni shartli ishchilar bilan almashtirish aniq boʻlganlar. Pandemiya, shuningdek, avtomatlashtirish butun ish toifalarini almashtiradi, degan qoʻrquvni tiklashga muvaffaq boʻldi: robotlar avtomobil qismlarini yigʻa oladi, robotlar polni tozalaydi, robotlar sabzavotlarni yigʻishi mumkin.

Xalqaro valyuta jamgʻarmasi maʼlumotiga koʻra, Oʻzbekistonda ishsizlik darajasi 8,4 foizni tashkil etadi. Oʻtgan yili bu koʻrsatkich 8,9 foiz boʻlgan. Qoʻshni Qozogʻistonda bu koʻrsatkich 4,8 foizdir. XVF prognoziga koʻra, Oʻzbekistonda ishsizlik 2028 yilga borib, 5,9 foizgacha tushishi mumkin⁴³.

Tailand 2023 yil uchun maʼlumotlarga koʻra (1,2%) 100 dan ortiq mamlakatlar orasida eng past ishsizlikka ega. Ishsizlikning past darajasi (3 foizdan past) Osiyoning boshqa bir qator yirik iqtisodiyotlarida – Yaponiya, Janubiy Koreya, Vetnamda ham kutilmoqda. Yevropa davlatlari orasida eng past ishsizlik darajasi Shvetsariya, Chexiya va Andorrada (3 foizdan kam). Yevro hududida ishsizlik oʻrtacha daraja 6,6% ni tashkil qiladi, tarqalishi esa Germaniyada 3,3% dan Ispaniyada 11,8% gacha.

2023 yildagi eng yuqori ishsizlik Sudanda (46%). Janubiy Afrika respublikasi ikkinchi oʻrinda - 32,8% darajasi BRIKSGa aʼzo davlatlar orasida eng yuqori koʻrsatkichdir.

XVF prognozi Hindistonga oid maʼlumotlarni oʻz ichiga olmasa-da, boshqa manbalarga koʻra, oktabr oyida u yerda ishsizlik 10% gacha koʻtarilgan. 2023-yil yakuni boʻyicha Oʻzbekistonda ishsizlik darajasi 2%dan ortiqqa kamaygan. Oʻzbekistonda eng yuqori ishsizlik darajasi (2023 yil holatiga koʻra): Samarqand va Surxondaryo 9,8% ga ega. Ishsizlik darajasi 9,7% boʻlgan bir qancha viloyatlar (2023-yil holatiga koʻra): Jizzax, Qashqadaryo, Sirdaryo va Fargʻona viloyatlari boʻlsa, eng past ishsizlik darajasi esa (2023 yil holatiga koʻra) Toshkent (7,8%) shahriga toʻgʻri kelmoqda.

---

⁴³ <https://platina.uz/oʻz/2023/11/11/ozbekistonda-ishsizlik-darajasi->

O‘zbekiston migratsiyani tartibga solishda, xususan, migrantlarni mamlakat ichida joylashtirishda muammolarga duch kelmoqda. O‘zbekiston ishlash, o‘qish va oilani birlashtirish uchun turli xil vizalar taklif qiladi. Biroq, jarayon byurokratik va murakkab bo‘lishi mumkin. Bu qonuniy migratsiyani susaytiradi va ba’zilarini hujjatsiz migratsiyaga undaydi. O‘zbekistondagi migrantlar mahalliy hokimiyat organlarida ro‘yxatdan o‘tishlari kerak. Migrantlar uy-joyga kirish imkoniyati cheklangan: Migrantlar uchun, ayniqsa, shaharlarda arzon uy-joy topish qiyin bo‘lishi mumkin. Bu haddan tashqari ko‘p va norasmiy aholi punktlariga olib kelishi mumkin.

Migratsiya masalalarida mintaqalar boshqa sohalarga malakali ishchilarni yo‘qotishi mumkin. Asosiy sabablardan yashash sharoitlarini yo‘qligi, integratsiya muammolaridir. Raqobatbardosh ish haqi va imtiyozlarni taklif qilish: mintaqani malakali ishchilar qolishlari uchun jozibador joyga aylantirish hamda hayot sifatini yaxshilash uchun infratuzilma, sog‘liqni saqlash va ta‘limga sarmoya kiritish lozim.

Bundan tashqari, migrantlarning samarali muloqot qilishiga yordam berish uchun til kurslarini tashkil etish va turli madaniyatlarni tushunish va hurmat qilishni rag‘batlantirish lozim.

Hujjatsiz migratsiya jarayoni tartibga solinmagan migratsiya resurslarni siqib chiqarishi mumkin. Aniq va samarali viza jarayonlari: qonuniy migratsiyani rag‘batlantirish uchun viza arizalarini soddalashtirish hamda muayyan ishchi kuchi tanqisligini hal qilish uchun vaqtinchalik ish vizalarini yaratish lozimdir.

Bundan tashqari, ijtimoiy xizmatlardan foydalana olmaslik va til to‘siqlari jamoalarga integratsiyaga to‘sqinlik qilishi mumkin. Malakali ishchilar ko‘pincha yaxshi imkoniyatlar uchun Toshkentga yoki chet elga ko‘chib ketishadi. Bu hududiy hududlarda ishchi kuchi yetishmasligiga olib keladi. Toshkent kabi yirik shaharlarga migratsiya infratuzilma va resurslarga bosim o‘tkazadi. Cheklangan ijtimoiy integratsiya muhojirlar jamoalari va o‘rnatilgan rezidentlar o‘rtasida ziddiyatga olib kelishi mumkin. Viza olish uchun arizalarni soddalashtirish va aniq ko‘rsatmalar taklif qilish qonuniy migratsiyani rag‘batlantirishi mumkin. Toshkentdan tashqarida joylashgan hududlarda infratuzilma, ta‘lim va ish o‘rinlari yaratishga sarmoya kiritish imkoniyatlar yaratishi va tashqi migratsiyani to‘xtatishi mumkin. Arzon uy-joy loyihalarini qurish yoki ijara uchun subsidiyalar taklif qilish migrantlarga munosib uy-joy topishga yordam beradi.

Migrantlar uchun o‘zbek tilini o‘rgatish muloqot va integratsiyani osonlashtirishi mumkin. Madaniy almashinuv dasturlarini rag‘batlantirish va turli jamoalar o‘rtasida o‘zaro tushunishni rivojlantirishga olib keladi.

O‘zbekistonga ma‘lum sohalarda ishchi kuchi yetishmasligini bartaraf etish uchun vaqtinchalik ish vizasi dasturlari kerak bo‘lishi mumkin. Xorijdagi o‘zbek diasporasi bilan hamkorlik sarmoya va bilim transferini rag‘batlantirishi mumkin. Ushbu muammolarni hal qilish va samarali me‘yoriy-huquqiy hujjatlarni joriy etish orqali O‘zbekiston muhojirlar uchun ham, qabul qiluvchi jamoalar uchun ham manfaatli bo‘lgan yanada muvozanatli va barqaror migratsiya tizimini yaratishi mumkin.

Qishloq joylarda infratuzilmani rivojlantirish muhojirlar turar joylarini qo‘llab-quvvatlashi va yaxshi yashash muhitini yaratishi mumkin. Mehnat muhojirlari ko‘pincha

uylariga pul jo‘natib, O‘zbekiston iqtisodiyotiga katta hissa qo‘shadilar. Migratsiya siyosatini shakllantirishda ushbu omilni hisobga olish kerak. Hukumat idoralari, nodavlat notijorat tashkilotlari va mahalliy hamjamiyatlarni o‘z ichiga olgan hamkorlikdagi yondashuv aholi punktlari muammolarini hal qilish va migrantlar uchun qulay muhit yaratish uchun juda muhimdir. Aniq qoidalarni o‘rnatish, integratsiyani rag‘batlantirish va infratuzilmaga sarmoya kiritish orqali qulayliklar yaratish mumkin.

O‘zbekiston fuqarolarining ko‘pchiligi ishlash uchun, xususan, Rossiya va Qozog‘istonga ko‘chib ketishadi. Hukumat buni quyidagi yo‘llar bilan boshqarishni maqsad qilgan:

Anglashuv memorandumlari (Memorandumlar): Qabul qiluvchi davlatlar bilan ishchilar huquqlari va adolatli munosabatni ta‘minlash uchun shartnomalar imzolash.

Mehnat almashinuvi dasturlari: chet elda qonuniy ishlash imkoniyatlarini osonlashtirish.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, O‘zbekiston ham mamlakatga, ham uning muhojir aholisiga foyda keltiradigan yanada muvozanatli migratsiya tizimini yaratishi mumkin. Bu muammolarni hal qilish orqali O‘zbekiston ham ichki, ham tashqi muhojirlar uchun yanada qulay muhit yaratib, yanada rang-barang va farovon jamiyatga hissa qo‘shishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Migratsiya bo‘yicha davlat qo‘mitasi: O‘zbekiston Migratsiya qo‘mitasi sayti: <http://migration.uz/>

2. XMT hisobotlari: Xalqaro mehnat tashkiloti (XMT) O‘zbekistondagi mehnat migratsiyasi tendentsiyalari haqida hisobotlarga ega bo‘lishi mumkin (https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/--europe/--ro-geneva/--sro_moscow/documents/publication/wcms_782059.pdf)

4. <https://gfnag.com/data/economic-data/world-unemployment-rates/#:~:text=Assuming%20a%2048%2Dhour%20working,a%200.2%25%20improvement%20over%202022.>

5. International Monetary Fund. 2024. World Economic Outlook— Steady but Slow: Resilience amid Divergence. Washington, DC. April

THE ROLE OF CAPITAL IN STRENGTHENING THE RESOURCE BASE OF PRIVATE BANKS

Mirzayeva Matluba

Doctoral student of the Research Center "Scientific Foundations and Problems of the Development of the Economy of Uzbekistan" at TSUE

In the article, the resource base of private banks, their size and dynamics, the role and structure of capital in the composition of the resource base are analyzed and given corresponding conclusions. In addition, the article examines the researches of foreign and domestic scientists in showing the role of capital in strengthening the resource base of private banks, and the advantages of strengthening the resource base are researched. In